



Op weg naar verbetering van de pleegzorg

*Explorerend onderzoek naar de inhoud van pleegzorgbegeleiding
volgens pleegzorgorganisaties en pleegzorgbegeleiders
en de ervaringen en verbeterpunten volgens jongeren*

Opleiding

Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Universiteit Utrecht

Auteur

Elle Verheijden

studentnummer: 4251679

emailadres: e.p.m.verheijden@students.uu.nl

Thesisbegeleider en eerste beoordelaar Universiteit Utrecht

Dr. Paul Baar

Tweede beoordelaar Universiteit Utrecht

Dr. Monique van Londen

Thesisbegeleider Nederlands Jeugdinstituut

Lianne Lekkerkerker Msc.

Utrecht, juli 2015

Voorwoord

Deze masterthesis is uitgevoerd in opdracht van de Universiteit Utrecht, in samenwerking met het Nederlands Jeugdinstituut en vijf pleegzorgorganisaties: Horizon Jeugdzorg en Onderwijs, Rubicon Jeugdzorg, Xonar Jeugd & Opvoedhulp, De Rading Jeugd & Opvoedhulp en Juzt.

Deze masterthesis is de laatste proeve van bekwaamheid in de master Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken. Doel van deze proeve van bekwaamheid is het kunnen uitvoeren en rapporteren van gedegen wetenschappelijk onderzoek en het kunnen schrijven van een wetenschappelijk artikel.

Dit onderzoek is tot stand gekomen tijdens mijn stage bij het Nederlands Jeugdinstituut, waar ik heb meegewerkt aan verschillende projecten rondom pleegzorg en verdiepende kennis heb opgedaan over deze vorm van zorg. Mijn voorgaande werkervaring bestond voornamelijk uit stages en banen in de jeugdhulp, waarbij ik mij voornamelijk heb gericht op jeugdbescherming, jongerenparticipatie en (individuele) begeleiding van jeugdigen. Dit onderzoek heeft mij kennis laten maken met de complexe context van pleegzorg, waar ik veel nieuwe inzichten over heb opgedaan. Dankzij mijn voorgaande werkervaring en dankzij het volgen van de master Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken, was ik in staat overkoepelend naar de jeugdhulp en specifiek pleegzorg te kunnen kijken en verbanden te leggen tussen mijn ervaring met jongerenparticipatie en jeugdbescherming, en de context van pleegzorg in dit onderzoek.

Het onderzoek richt zich op de ervaringen van jongeren met pleegzorgbegeleiding en verbeterpunten van pleegzorgbegeleiding in Nederland. Het was een hele uitdaging om contacten te leggen met verschillende pleegzorgorganisaties verspreid over Nederland en jongeren en pleegzorgbegeleiders te werven voor dit onderzoek. Dit is uiteindelijk toch gelukt, en hier ben ik een aantal personen en organisaties erg dankbaar voor.

In de eerste plaats wil ik alle jongeren bedanken die ik heb mogen interviewen en die hebben meegedacht over het onderwerp, de werving, de uitvoering en de presentatie van de resultaten van dit onderzoek. Dankzij jullie is dit ook een onderzoek geworden wat aansluit bij jullie behoeften en wat jullie denken dat er verbeterd moet worden in de pleegzorg; de weg naar verbetering. Jullie hebben zonder eigen belang tijd en energie gestoken in dit onderzoek en ik wil jullie bedanken voor jullie openhartigheid en enthousiasme.

In de tweede plaats wil ik de pleegzorgbegeleiders bedanken die ik heb mogen interviewen en die meegeholpen hebben jongeren te werven voor dit onderzoek. Velen van jullie hebben mij geïnspireerd met jullie verhalen over het werk als pleegzorgbegeleider en

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

jullie hart voor een betere pleegzorg.

In de derde plaats wil ik de contactpersonen van pleegzorgorganisaties De Rading, Horizon, Juzt, Rubicon en Xonar ontzettend bedanken voor hun bereidheid mee te werken aan dit onderzoek en medewerkers en jongeren te enthousiasmeren mee te werken. In deze roerige tijd van transitie en hervormingen binnen de jeugdhulp wordt dit extra gewaardeerd. Ik hoop dan ook dat de resultaten van dit onderzoek bruikbaar zullen zijn voor jullie organisaties in de praktijk en dat deze bij kunnen dragen aan het verbeteren van de pleegzorg.

Naast de jongeren, pleegzorgbegeleiders en pleegzorgorganisaties wil ik een aantal mensen van het Nederlands Jeugdinstituut bedanken. Allereerst Lianne Lekkerkerker, projectleider en mijn stagebegeleider vanuit het NJi, die mij de mogelijkheid heeft gegeven mijn hart te volgen en aan te sluiten bij de praktijk met dit onderzoek. Daarnaast wil ik Mariska De Baat en Willeke Daamen bedanken voor hun hulp, betrokkenheid en feedback op dit onderzoek.

Ook wil ik Paul Baar, thesisdocent vanuit de Universiteit Utrecht, bedanken voor de begeleiding. Door zijn feedback, snelle reacties op vragen en deskundigheid op het gebied van kwalitatieve analyse heb ik een uitvoerig wetenschappelijk onderzoek kunnen uitvoeren en nieuwe leerervaringen opgedaan met het schrijven van een wetenschappelijk artikel en het ontdekken van verschillende kwalitatieve analyse methoden.

Tenslotte wil ik nog mijn vriend, Roy Dings, bedanken voor zijn steun, motiverende woorden en prikkelende vragen en discussies over de maatschappelijke en wetenschappelijke waarde van dit onderzoek. Mijn vriend, familie, vrienden en vriendinnen hebben altijd in mij geloofd en mij de meerwaarde van dit onderzoek laten inzien; namelijk het laten horen van de stem van pleegkinderen en inzicht bieden in verbeterpunten voor de pleegzorg.

Dank jullie wel!

Elle Verheijden

Nijmegen, juli 2015

Abstract

It is not clear what foster care in The Netherlands is supposed to entail, especially with regard to the problems experienced by foster children. In this exploratory study, 15 adolescents between 16 and 23 years old who live in foster families were interviewed about their experiences and their thoughts on improvement of foster care. In addition, the foster care policies of five foster care institutions were analysed and 11 foster care caseworkers were interviewed in depth about their views on offering foster care support. These interviews were analysed qualitatively. The results showed that there is no consensus with regard to the content of foster care support. Moreover, there appeared to be no national or common definition or method when it comes to foster care support, nor was it clear who it is that should be supported. The main implication for improvement according to the adolescents was that there needs to be a more child-centred approach rather than merely focused on the foster parents. Furthermore, more research is required to establish which methods of foster care support are most effective.

Keywords: foster care, caseworker, foster children, adolescents, foster care policy

Samenvatting

Het is onvoldoende duidelijk hoe pleegzorgbegeleiding in Nederland wordt vormgegeven, specifiek ten aanzien van knelpunten die pleegkinderen ervaren in de pleegzorg. Dit onderzoek bood inzicht in de inhoud van pleegzorgbegeleiding in Nederland, hoe dit wordt ervaren door jongeren in de pleegzorg en wat verbeterpunten zijn volgens jongeren. Er is een documentanalyse uitgevoerd bij vijf pleegzorgorganisaties en er zijn open interviews gehouden met 11 pleegzorgbegeleiders en 15 jongeren in de pleegzorg tussen 16 en 23 jaar. Deze interviews zijn vervolgens kwalitatief geanalyseerd. Uit de resultaten bleek dat er geen eenduidigheid bestaat over de manier waarop pleegzorgbegeleiding geboden dient te worden. Er bleek geen sprake van landelijke visie of onderbouwing en het bleek onvoldoende duidelijk op welke doelgroep pleegzorgbegeleiding zich richt. Het grootste verbeterpunt volgens jongeren was dat er meer aandacht moet zijn voor een kindgerichte begeleiding in plaats van pleegoudergerichte begeleiding. Bovendien is meer onderzoek nodig naar wat een effectieve manier van pleegzorgbegeleiding bieden is.

Trefwoorden: pleegzorg, pleegzorgbegeleider, pleegkinderen, adolescentie, pleegzorgbeleid

Op weg naar verbetering van de pleegzorg

Jaarlijks verblijven ruim 20.000 kinderen in de pleegzorg (CBS, 2014; Pleegzorg Nederland, 2014). Pleegzorg is een vorm van zorg waarin pleegouders het pleegkind verblijf, verzorging en vervanging van de oorspronkelijke opvoedingssituatie bieden, in combinatie met professionele begeleiding van het pleegkind, de pleegouders en de ouders door een hulpverleningsinstelling (Strijker, 2009). Het aantal jeugdigen dat gebruik maakt van pleegzorg groeit. In het jaar 2013 was er een toename van 3 procent ten opzichte van 2012 (Pleegzorg Nederland, 2014) en een toename van 100 procent vergeleken met het jaar 2000 (Pleegzorg Nederland, 2011). 41 procent van de pleegkinderen wordt geplaatst bij bekenden uit het netwerk van het pleegkind (Pleegzorg Nederland, 2014). 66 procent van de pleegkinderen zijn in 2013 in de pleegzorg geplaatst met een justitiële kinderbeschermingsmaatregel zoals een Onder Toezicht Stelling (OTS) of Voogdijmaatregel (Pleegzorg Nederland, 2014).

In de nieuwe Jeugdwet die onlangs van kracht is gegaan staat dat plaatsing in een pleeggezin of gezinshuis de voorkeur heeft als kinderen uit huis geplaatst worden (De Baat, Lekkerkerker, Van Yperen & Meuwissen, 2014; Rijksoverheid, 2015; VWS, VenJ, & VNG, 2014;). Voordelen van plaatsing in een gezinsverband zijn pedagogisch en economisch van aard. In pedagogisch opzicht biedt pleegzorg kinderen een zo normaal mogelijke opvoeding in een stabiele omgeving. In economisch opzicht is pleegzorg voordeliger dan residentiële zorg (VWS, VenJ & VNG, 2014). Door inkrimping van residentiële jeugdzorg worden meer jeugdigen met zwaardere problematiek voor pleegzorg aangemeld (Pleegzorg Nederland, 2014). Er is weinig onderzoek dat zich richt op de vraag of pleegzorg daadwerkelijk een te prefereren alternatief is voor residentiële zorg (e.g., Roy, Putter, & Pickels, 2000).

Een actueel thema in de pleegzorg alsmede in de nieuwe Jeugdwet is pleegkinderen een stem geven (e.g., Singer, Uzozie en Zeijlmans, 2012; VWS, VenJ & VNG, 2014). Verschillende onderzoeken richten zich op de beleving van pleegkinderen in de pleegzorg (e.g., Brugman & Slagter, 2011; Grietens, 2011; Singer et al.,2012). Hieruit blijkt dat pleegkinderen verschillende knelpunten ervaren. Bovendien is het aantal afgebroken plaatsingen in de pleegzorg hoog (van Oijen, 2010). Om pleeggezinnen te helpen om te gaan met problemen in de pleegzorg wordt pleegzorgbegeleiding ingezet. In verschillende onderzoeken worden aanbevelingen gedaan om pleegzorgbegeleiding beter aan te laten sluiten bij de knelpunten die pleegkinderen ervaren (e.g., Brugman & Slagter, 2011; Grietens, 2011; Singer et al.,2012).

Het is echter onduidelijk wat de precieze inhoud is van deze pleegzorgbegeleiding. Enerzijds doordat er geen eenduidige methodiek voor pleegzorgbegeleiding bestaat (De Baat & De Lange, 2013) en anderzijds omdat het per organisatie die pleegzorgbegeleiding biedt verschilt welke middelen zij inzetten in de pleegzorgbegeleiding (Bastiaensen & Kramer, 2012). Er zijn in de wetenschap enkele algemene principes bekend voor pleegzorgbegeleiding die de kwaliteit van pleegzorg kunnen vergroten (Bastiaensen & Kramer, 2012; Choy & Schulze, 2009; Van Yperen et al., 2008) en enkele kenmerken van pleegzorgbegeleiders die zouden kunnen bijdragen aan een succesvolle pleegzorgplaatsing (Farmer, Burns, Chapman, Phillips, Angols & Costello 2001; Fisher, Sinclair, Gibs & Wilson 2000; Sinclair, Wilson & Gibs, 2003), maar het ontbreekt nog aan praktisch operationele kennis waarmee pleegzorgwerkers direct aan de slag kunnen (De Baat & Bartelink, 2012).

Kennis over de inhoud van pleegzorgbegeleiding en bovengenoemde knelpunten is relevant voor pleegzorgorganisaties in Nederland, aangezien zij hun beleid moeten vormgeven aansluitend bij landelijke veranderingen ten aanzien van de Jeugdwet en (inter)nationale theorieën over pleegzorg. Ook voor de Nederlandse praktijk is het belangrijk om te weten hoe jongeren de pleegzorgbegeleiding ervaren en waar pleegzorgbegeleiders aanpassingen kunnen doen in hun werkwijze om beter aan te sluiten bij de cliënt (e.g. Grietens, 2011; Knorth, Kalverbor & Knot-Dicksheit, 2010). Door jongeren uit de pleegzorg te bevragen wordt inzicht geboden in een nieuwe dimensie van de impact van pleegzorg op pleegkinderen (Chapman, Wall & Barth, 2004). Bovendien wordt hiermee gehoor gegeven aan het recht van pleegkinderen tot zelfexpressie (Gilligan, 2002). Aangezien de begeleiding van pleegzorg internationaal verschillend is ingericht en pleegzorg internationaal moeilijk te vergelijken is (Laklija, 2011), wordt in dit onderzoek uitgegaan van kennis en theorie over pleegzorgbegeleiding in de Nederlandse context.

Dit onderzoek gaat in op de volgende vraagstelling: *Wat is de inhoud van pleegzorgbegeleiding in Nederland, en hoe ervaren pleegkinderen deze pleegzorgbegeleiding?* Deze vraagstelling is onderverdeeld in twee onderzoeksvragen.

Inhoud van pleegzorgbegeleiding in Nederland

De eerste onderzoeksvraag is: *Wat is de inhoud van pleegzorgbegeleiding in Nederland?* De inhoud van pleegzorgbegeleiding is in dit onderzoek geoperationaliseerd naar 1) beschrijving, 2) werkwijze, taken en verantwoordelijkheden en 3) methodisch handelen.

Ten eerste is onderzocht hoe pleegzorgbegeleiding wordt omschreven door pleegzorgorganisaties en pleegzorgbegeleiders in Nederland. De begeleiding in de pleegzorg wordt in Nederland geboden door een pleegzorgbegeleider, die gekoppeld is aan een

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

zorgaanbieder. Nederland bevat 28 zorgaanbieders die pleegzorg bieden. Vier hiervan werken landelijk, de rest werkt regionaal. Iedere pleegzorgaanbieder is vrij om te bepalen welke middelen worden ingezet in de begeleiding (Bastiaensen & Kramer, 2012). Pleegzorg Nederland is het landelijke overkoepelende orgaan van pleegzorgaanbieders en omschrijft een pleegzorgbegeleider als aanspreekpunt voor opvoedingsvragen en allerlei praktische zaken, die contact houdt met ouders en indien sprake van een kindbeschermingsmaatregel ook met de gecertificeerde instelling (Pleegzorg Nederland, 2015). Bij de stelselwijziging van de jeugdzorg heeft de Rijksoverheid in samenwerking met VNG een brochure samengesteld waarin zij haar visie op de pleegzorg weergeeft. Hierin worden de volgende taken van pleegzorgbegeleiding omschreven: het opstellen van een hulpverleningsplan met (pleeg)ouders, het begeleiden van pleegouders, het monitoren van de ontwikkeling en veiligheid van het kind, het begeleiden van ouders en de bezoeksregeling en eventueel overhevelen van voogdij naar pleegouders (VWS, VenJ, & VNG, 2014). Verwacht wordt dat iedere pleegzorgaanbieder en pleegzorgbegeleider een verschillende beschrijving zal geven van de inhoud van pleegzorgbegeleiding en er geen eenduidigheid bestaat over waar pleegzorgbegeleiding voor staat en wat dit inhoudt, gezien de literatuur geen eenduidige beschrijving geeft van pleegzorgbegeleiding (e.g. Pleegzorg Nederland, 2014; VWS, VenJ & VNG, 2014) en iedere pleegzorgaanbieder vrij is in het bepalen van de inhoud van pleegzorgbegeleiding (Bastiaensen & Kramer, 2012).

Als tweede punt zijn de werkwijze, taakomschrijving en verantwoordelijkheden van pleegzorgbegeleiding onderzocht. De werkwijze van de pleegzorgbegeleider wordt in de literatuur omschreven als het voeren van gesprekken met het hele pleeggezin en individuele gesprekken met pleegouders, ouders, eigen kinderen en pleegkinderen (Bastiaensen & Kramer, 2012). Een van de voornaamste doelen van deze gesprekken is het zorgen voor afstemming tussen alle betrokkenen (Bastiaensen & Kramer, 2012). Basisvaardigheden die een pleegzorgbegeleider hierbij moet bezitten zijn: gespreksvaardigheden (actief luisteren, doorvragen, relatievragen stellen, positief herformuleren, open vragen stellen), houdingsaspecten (transparantie, openheid, betrokkenheid, empathie, respect), kennis (van gezinssystemen, van communicatie met kinderen, van de opvoeding en ontwikkeling van kinderen) en overige vaardigheden zoals voorzitten, spanning reguleren, conflicthantering en bemiddeling, adviseren en meerzijdig partijdig zijn (Bastiaensen & Kramer, 2012; Choy & Schulze, 2009).

De belangrijkste taken van een pleegzorgbegeleider die in de literatuur worden beschreven zijn het organiseren van de plaatsing en het bieden van begeleiding aan

pleegkinderen, pleegouders en ouders (Bastiaensen & Kramer, 2012; De Baat & Bartelink, 2012). Taken binnen deze begeleiding zijn: aandacht hebben voor de behoeften en interesses van het kind, de ouders en het pleeggezin, betrouwbaar zijn, bereikbaar zijn, openheid naar pleegouders over de problemen van het pleegkind, efficiënt zijn in het behandelen van betalingen en klachten, ingrijpen wanneer een pleegzorgplaatsing uit de hand dreigt te lopen en zorgvuldig behandelen van afgebroken plaatsingen (De Baat & Bartelink, 2012). De attitude van een pleegzorgbegeleider bestaat volgens Choy & Schulze (2009) uit het empoweren van het pleeggezin, het opbouwen van een samenwerkingsrelatie door ‘invoegen’ en communicatief ingesteld zijn.

Verantwoordelijkheden van de pleegzorgbegeleider worden onder andere beschreven in de module pleegzorgbegeleiding (De Baat & De Lange, 2013). Zo dient de pleegzorgbegeleider deskundig te zijn op het gebied van pleegzorg, systeemkennis, de normale ontwikkeling van jeugdigen, afwijkende ontwikkeling van jeugdigen en de sociale kaart om daar waar nodig de juiste zorg in te zetten (De Baat & De Lange, 2013). Daarnaast dient de pleegzorgbegeleider specifieke deskundigheid te bezitten op het gebied van hechting, opvoedingsstijlen en opvoedingsvaardigheden. In de module pleegzorgbegeleiding wordt de pleegzorgbegeleider verantwoordelijk gesteld voor het vervullen van een signaleringsfunctie, een doorverwijzingsfunctie, een regie- en coördinatiefunctie en het verlenen van goede basiszorg (De Baat & De Lange, 2013). De verwachting is dat de werkwijze, taken en verantwoordelijkheden van de pleegzorgbegeleider per pleegzorgaanbieder zullen verschillen. Inhoudelijk wordt verwacht dat ‘gesprekstechnieken en communicatietechnieken’ een van de belangrijkste aspecten zijn in de taakomschrijving en werkwijze van pleegzorgbegeleiders, aangezien deze in de literatuur veel genoemd worden (De Baat & Bartelink, 2012; Bastiaensen & Kramer, 2012; Choy & Schulze, 2009).

Ten derde is in dit onderzoek het methodisch handelen van pleegzorgbegeleiders onderzocht. Bij methodisch handelen is er sprake van een doelgerichte en systematische werkwijze, die is gebaseerd op een duidelijk gefundeerde theorie (Zandberg, 1994). De voordelen van een methodiekbeschrijving zijn: meer eenheid in de uitvoering, overdraagbaarheid en borging, allegiance (duidelijk verhaal voor alle hulpverleners en de doelgroep), aanscherping van de uitgangspunten en theoretische achtergronden van de begeleiding, en dat hiaten en kansen in de begeleiding beter aan het licht komen (Foolen, van der Steege & De Lange, 2011). Zoals eerder aangegeven bestaat er geen eenduidige methodiek pleegzorgbegeleiding (De Baat & De Lange, 2013). Voor de begeleiding van andere vormen van opvang voor kinderen die uit huis geplaatst zijn bestaan er wel landelijke

methodieken, zoals de Deltamethode Gezinsvoogdij voor gezinsvoogden (PI Research & Van Montfoort, 2007) en Goede Orthopedagogische Basiszorg voor groeps werkers in de residentiële zorg (Boendermaker, van Rooijen, Berg & Bartelink, 2013). Verwacht wordt dat maar weinig pleegzorgaanbieders en pleegzorgbegeleiders volgens een bepaalde methodiek zullen werken, aangezien er geen landelijke methodiek of richtlijnen bestaan (De Baat & De Lange, 2013).

Ervaringen van pleegkinderen met pleegzorgbegeleiding

De tweede onderzoeksvraag is: *Hoe ervaren pleegkinderen de pleegzorgbegeleiding en wat zijn volgens hen verbeterpunten?* Ervaringen worden onderverdeeld in de categorieën 1) algemene ervaringen met pleegzorgbegeleiding vanaf het moment dat pleegkinderen voor het eerst in een pleeggezin zijn geplaatst, 2) specifiek ervaren knelpunten in de pleegzorg door pleegkinderen.

Ten eerste is explorierend onderzocht wat de algemene ervaringen met pleegzorgbegeleiding zijn vanaf het moment dat pleegkinderen voor het eerst in een pleeggezin zijn geplaatst tot en met de situatie waarin zij zich op het moment van het onderzoek bevinden. Hiervoor is gekeken naar 1) kindkenmerken van pleegkinderen en 2) de pleegzorgcontext waarmee zij te maken hadden. Pleegkinderen zijn kinderen die in een pleeggezin geplaatst zijn omdat hun ouders niet meer voor hen kunnen zorgen. Het betreft een (zeer) kwetsbare groep kinderen, waarbij sprake kan zijn van ernstige problematiek zoals hechtingsproblemen, gedragsstoornissen en trauma's (Pleegzorg Nederland, 2014). Gericht op de populatie pleegkinderen in Nederland blijkt dat er iets meer meisjes dan jongens in de pleegzorg worden geplaatst, namelijk respectievelijk 51% en 49% (Pleegzorg Nederland, 2014). De meeste kinderen bevinden zich in de basisschool leeftijd als zij voor het eerst in een pleeggezin worden geplaatst (35%) (Pleegzorg Nederland, 2014). Een pleegzorgplaatsing kan eindigen in een terugplaatsing naar huis, beëindiging omdat het pleegkind volwassen is geworden of een vroegtijdig afgebroken plaatsing (ook wel breakdown genoemd).

Breakdowns komen het meest voor onder pleegkinderen in de adolescentie (e.g., van Oijen, 2010). Uit onderzoek van Sinclair, Wilson en Gibbs (2005) blijkt dat bij kinderen in de basisschoolleeftijd 11% eindigt in een breakdown, ten opzichte van 30% in de adolescentie.

De pleegzorgcontext waarmee pleegkinderen te maken hebben bestaat uit verschillende soorten begeleiding en een bepaald juridisch kader. Bij pleegzorg is er altijd sprake van begeleiding door pleegouders en een pleegzorgbegeleider (Pleegzorg Nederland, 2014). Uit onderzoek van Brugman & Slagter (2011) blijkt dat pleegkinderen niet altijd op de hoogte zijn van wat hun pleegzorgbegeleider precies doet in het pleeggezin. Van welke

personen pleegkinderen begeleiding krijgen is afhankelijk van het juridisch kader waarmee zij uit huis geplaatst zijn (Bastiaansen & Kramer, 2012). Indien er sprake is van een gedwongen kader krijgen pleegkinderen ook nog te maken met een gezinsvoogd, indien er sprake is van een vrijwillig kader krijgen pleegkinderen vaak te maken met een doorverwijzer van een buurt- of wijkteam. In 2013 bevond 66% van de pleegkinderen zich in het gedwongen kader en 34% in het vrijwillig kader (Pleegzorg Nederland, 2014). Verwacht wordt dat het onduidelijk is voor pleegkinderen wat pleegzorgbegeleiding precies inhoudt.

Ten tweede is onderzocht welke knelpunten in de pleegzorg door pleegkinderen worden ervaren. Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd naar de ervaringen van pleegkinderen (e.g., Brugman & Slagter, 2011; Grietens, 2011; Singer et al., 2012). Uit deze onderzoeken blijkt dat twee belangrijke knelpunten door pleegkinderen worden ervaren, namelijk: 1) dat pleegkinderen het gevoel hebben alleen te zijn en 2) dat pleegkinderen het gevoel hebben onvoldoende betrokken en geïnformeerd te worden over beslissingen tijdens het pleegzorgproces (e.g., Brugman & Slager, 2011; Grietens, 2011; Singer et al., 2012).

Het gevoel hebben ‘alleen te zijn’ komt voornamelijk naar voren in een grootschalig onderzoek naar ‘het wen-proces’ in de pleegzorg (Singer et al., 2012). Pleegkinderen worden uit huis geplaatst en in een pleeggezin geplaatst, waar ze nog moeten wennen. Voogden en pleegzorgwerkers nemen belangrijke beslissingen over het kind, maar hebben geen persoonlijke band met ze (Singer et al., 2012). Pleegkinderen geven aan niet anders te willen zijn dan andere kinderen, maar ervaren veel ambiguïteit ten opzichte van het pleeggezin en voelen zich wel vaak anders dan andere kinderen (Grietens, 2011). Verwacht wordt dat pleegkinderen onvoldoende begeleiding krijgen met betrekking tot het knelpunt ‘alleen voelen’ en dat pleegzorgbegeleiding onvoldoende op de hoogte is wanneer pleegkinderen zich alleen voelen aangezien zij vaak geen persoonlijke band hebben met pleegkinderen (Singer et al., 2012).

Het gevoel onvoldoende betrokken en geïnformeerd te worden komt eveneens in verschillende onderzoeken naar voren (e.g., Brugman & Slagter, 2011; Singer et al., 2012; Wilson & Conroy, 1999). Pleegkinderen weten vaak niet wat pleegzorg inhoudt en waar zij begeleiding kunnen krijgen (Brugman & Slagter, 2011). Wanneer kinderen niet betrokken worden bij besluitvormingen kan dit gevolgen hebben voor hun ontwikkeling en zelfvertrouwen (Fahlberg 1991; Fernandez, 2007). Kinderen hebben het gevoel geen invloed te hebben op de veranderingen in hun leven. Veranderingen in de sociale-context (door plaatsing van een pleegkind in een andere omgeving) kunnen met name zorgen voor onzekerheid ten opzichte van andere kinderen (Fernandez, 2007). Pleegkinderen geven aan

dat het voor hen belangrijk is dat zij ‘normaal’ gevonden worden door leeftijdsgenoten en volwassenen (Brugman & Slagter, 2011; Gilligan, 2002; Grietens, 2011). Verschillende onderzoeken geven als aanbeveling aan pleegzorgbegeleiders om pleegkinderen meer te betrekken bij beslissingen (Brugman & Slager, 2011; Fernandez, 2007; Singer et al., 2012). Dit knelpunt wordt tevens door de overheid als een belangrijk aandachtspunt gezien bij het vormgeven van pleegzorg (Rijksoverheid & VNG, 2014). Verwacht wordt dat pleegkinderen zich nog steeds onvoldoende betrokken voelen bij de pleegzorgbegeleiding en pleegzorgbegeleiding kan verbeteren met betrekking tot dit knelpunt.

Methode

Type onderzoek

Er is gebruik gemaakt van explorerend en praktijkgericht cross-sectioneel onderzoek, waarbij data is verzameld van drie soorten bronnen, namelijk: beleidsdocumenten, pleegzorgbegeleiders en pleegkinderen. Het onderzoek is uitgevoerd binnen vijf grote pleegzorgaanbieders verspreid door Nederland (Rubicon Jeugdzorg, Xonar, Juzt, De Rading en Horizon Jeugdzorg en Onderwijs). De instellingen worden vanaf nu geanonimiseerd weergegeven in dit artikel naar instelling A, B, C, D, E (niet in volgorde van opsomming in de voorgaande zin). Het betrof een gelegenheidssteekproef waarbij de organisaties niet a-select zijn gekozen, maar gebruik is gemaakt van de contacten van het Nederlands Jeugdinstituut (Neuman, 2012). De pleegzorgorganisaties hebben met de onderzoeker samengewerkt in het verwerven van beleidsdocumenten, pleegzorgbegeleiders en pleegkinderen voor dit onderzoek.

Participanten

Pleegzorgorganisaties. Voor dit onderzoek zijn 21 beleidsdocumenten en de websites van vijf grote pleegzorgaanbieders in Nederland onderzocht. De kenmerken van deze documenten zijn te vinden in tabel 1.

Tabel 1. *Kenmerken documenten pleegzorgorganisaties*

Organisatie	Type documenten
A	Taak beschrijving pleegzorgbegeleider, verslaglegging*, richtlijn, beleidsnotitie, website
B	Methodiek beschrijving, verslagleggingen*, website
C	Methodiek beschrijving, verslagleggingen*, samenwerkingsafspraken hulpverleningsinstanties, website
D	Methodiek beschrijving, verslagleggingen*, samenwerkingsafspraken hulpverleningsinstanties, website
E	Taak beschrijving pleegzorgbegeleider, samenwerkingsafspraken

**Verslaglegging houdt onder andere in: hulpverleningsplannen, procesverslagen, pleegzorgplannen etc.*

Pleegzorgbegeleiders. 11 pleegzorgbegeleiders hebben deelgenomen aan dit onderzoek. De pleegzorgbegeleiders waren gemiddeld 6 jaar werkzaam in de pleegzorg, waarbij degene met de meeste aantal jaren 20 en de minste 9 maanden. Het gemiddeld aantal pleegkinderen dat zij begeleiden bij fulltime baan is 25, waarbij enkelen minder kinderen begeleiden indien zij ook nog andere taken vervulden (zoals bijdrage aan beleidsvorming of video interactiebegeleiding). Op basis van een parttime baan was het gemiddelde aantal pleegkinderen per caseload 18. Zie tabel 2 voor de basisgegevens van de pleegzorgbegeleiders.

Tabel 2. Basisgegevens participanten pleegzorgbegeleiders

Respondent	Leeftijd	Geslacht	Aantal jaren werkzaam in pleegzorg	Aantal pleegkinderen caseload	Vorige werkervaring
1.	44	Vrouw	3 jr.	27 (fulltime)	Onbekend
2.	33	Vrouw	3 jr.	24 (fulltime+andere taken)	Onbekend
3.	55	Man	6 jr.	27 (fulltime)	Behandelgroepen
4.	29	Vrouw	1 jr.	25 (fulltime)	Behandelgroepen
5.	27	Vrouw	9 mnd.	28 (fulltime)	Behandelgroepen
6.	38	Vrouw	12,5 jr.	15 (parttime)	Pleegzorg
7.	51	Vrouw	6 jr.	19 (fulltime+andere taken)	Gezinsbegeleiding en Psychiatrie
8.	57	Vrouw	20 jr.	13 (parttime)	Pleegzorg
9.	31	Vrouw	1,5 jr.	20 (parttime)	Behandelgroepen
10.	27	Vrouw	1,5 jr.	25 (parttime)	Behandelgroepen
11.	55	Man	8 jr.	18 (parttime)	Behandelgroepen en Ambulant

Pleegkinderen. 15 jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 23 jaar namen deel aan dit onderzoek. Bij de participanten was sprake van meer meisjes (66%) dan jongens (34%), ten opzichte van 51% (meisjes) en 49% (jongens) landelijk. Van de jongeren zat 60% via het juridische kader in de pleegzorg en 40% via het vrijwillige kader. Landelijk is dit 66% (juridisch) en 34% (vrijwillig of voogdij). De verdeling in type pleegzorg was bij de respondenten 46% in netwerkpleegzorg en 54% in bestandspleegzorg, ten opzichte van 41% (netwerk) en 59% (bestand) landelijk. Zie voor de basisgegevens van de pleegkinderen die deelnamen aan dit onderzoek tabel 3.

De percentages binnen de participantengroep komen redelijk overeen met de percentages in verdeeldheid binnen de groep pleegkinderen landelijk en zijn hiermee betrekkelijk representatief. Een uitzondering hierbij is de leeftijd van de participantengroep (de meeste pleegkinderen bevinden zich in de basisschoolleeftijd en dit onderzoek richtte zich op jongeren vanaf 16 jaar). De uitkomsten van dit onderzoek zijn echter niet statistisch generaliseerbaar voor alle jongeren in de pleegzorg aangezien dit onderzoek niet ingaat op

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

frequenties en correlaties, maar er is wel gestreefd naar inhoudelijke generalisatie (Baarda, De Goede & Teunissen, 1996). Door een zo gevarieerd mogelijke samenstelling van de participantengroep is sprake van inhoudelijke representativiteit voor de populatie adolescente pleegkinderen.

Tabel 3. *Basisgegevens participanten pleegkinderen 16 tot 23 jaar*

Respondent	Leeftijd	Geslacht	Type pleeggezin	Aantal plaatsingen (incl. residentieel)	Leeftijd eerste pleeggezin	Type huidige plaatsing
1.	22	Man	B	3 (NW+B)	12 jr.	Juridisch
2.	17	Man	B	1 (B)	5 mnd.	Juridisch
3.	19	Vrouw	B	2 (NW+B)	5 jr.	Juridisch
4.	18	Vrouw	B	5 (NW+B)	11 jr.	Juridisch
5.	17	Vrouw	NW	2 (NW)	16 jr.	Vrijwillig
6.	17	Man	B	2 (NW+B)	Onbekend	Vrijwillig
7.	16	Vrouw	NW	1 (NW)	12 jr.	Juridisch
8.	20	Vrouw	NW	1 (NW)	9 jr.	Juridisch
9.	16	Vrouw	NW	4 (NW)	14 jr.	Juridisch
10.	16	Man	B	2 (B)	4 jr.	Juridisch
11.	17	Vrouw	B	7 (NW+B)	3 jr.	Vrijwillig
12.	18	Vrouw	Thuis (sinds half jaar)	1 (NW)	14 jr.	Vrijwillig
13.	16	Vrouw	NW	1 (NW)	14 jr.	Vrijwillig
14.	18	Man	B	3 (NW+B)	6 jr.	Juridisch
15.	17	Vrouw	NW	2 (NW+B)	4 jr.	Vrijwillig

*NW = netwerkgezin, B = bestandgezin

Onderzoeksinstrumenten

Beoordelingsformulier beleidsdocumenten. Onderzoeksvraag 1 naar de inhoud van pleegzorgbegeleiding is geoperationaliseerd naar drie criteria waarop beleidsdocumenten van de vijf pleegzorgorganisaties beoordeeld zijn, namelijk: 1) beschrijving van pleegzorgbegeleiding, 2) werkwijze, taken en verantwoordelijkheden en 3) methodisch handelen. Deze criteria zijn geclassificeerd en beoordeeld op basis van een waarderingssysteem volgens Baar, Wubbels & Vermande (2007), zie tabel 4. Ieder criterium is per pleegzorgorganisatie beoordeeld. Ter illustratie: indien bijvoorbeeld bij pleegzorgorganisatie C de beschrijving en onderbouwing voor methodisch handelen ontbreekt, scoort deze organisatie een --.

Tabel 4. *Waarderingssysteem (Baar, Wubbels & Vermande, 2007)*

Waardering criteria inhoud pleegzorgbegeleiding
-- = ontbreekt, niet bekend
- = vaag, fragmentarisch, inconsistent beschreven
+/- = enigszins beschreven en verantwoord
+ = beschreven en verantwoord, maar nog niet helemaal consistent
++ = expliciet operationeel consistent beschreven en verantwoord

Open interviews pleegzorgbegeleiders. Er is voor beantwoording van onderzoeksvraag 1 ook nog gekozen voor een open interview techniek aangezien deze verdiepende informatie biedt over de aard en eigenschappen van pleegzorgbegeleiding (Baarda & De Goede, 2005) en hiermee relatief nieuwe concepten onderzocht kunnen worden (Boeije, 2010). Onderzoeksvraag 1 is geoperationaliseerd naar topics in een topicschema, bestaande uit open vragen. Daarnaast is er gebruik gemaakt van controle vragen voor meer gedetailleerd antwoord of verduidelijking. Ter introductie zijn de procedure, structuur en inhoud van het interview uitgelegd aan de pleegzorgbegeleider. Anonimiteit is hierbij gewaarborgd, wat bijdraagt aan de validiteit en betrouwbaarheid van de interview data. Om de betrouwbaarheid te vergroten werd door de onderzoeker na elk topic een samenvatting gegeven van de verkregen informatie van de participant, om te toetsen of de informatie klopte. Het interview bestond uit 4 topics: 1) beschrijving van pleegzorgbegeleiding (e.g., hoe beschrijven pleegzorgbegeleiders de pleegzorgbegeleiding, welke taken en verantwoordelijkheden hebben pleegzorgbegeleiders), 2) verbeterpunten huidige pleegzorgbegeleidingssituatie (e.g., hoe zouden pleegzorgbegeleiders in de ideale situatie pleegzorgbegeleiding bieden, wat zou er dan anders zijn en wat zijn verbeterpunten in de huidige situatie), 3) begeleiding t.a.v. knelpunt ‘onvoldoende betrokken worden bij beslissingen’ (hoe gaat de pleegzorgbegeleider om met pleegkinderen die het gevoel hebben onvoldoende betrokken te worden, hoe betreft pleegzorgbegeleider pleegkinderen bij beslissingen) en 4) begeleiding t.a.v. knelpunt ‘alleen voelen’ (hoe begeleidt de pleegzorgbegeleider pleegkinderen die zich alleen voelen)

Open interviews pleegkinderen. Voor beantwoording van onderzoeksvraag 2 is eveneens gekozen voor een open interview techniek en gebruik gemaakt van topics in een topicschema, bestaande uit open vragen. De 4 thema's van de topics waren hetzelfde als de 4 thema's van de topicschema's van pleegzorgbegeleiders, echter de vragen waren verschillend: 1) beschrijving van pleegzorgbegeleiding (e.g., hoe beschrijven jongeren pleegzorgbegeleiding), 2) verbeterpunten huidige pleegzorgbegeleidingssituatie (e.g., hoe zouden jongeren in de pleegzorg het liefst begeleid worden, wat zou er anders zijn en wat zijn verbeterpunten in de huidige situatie), 3) begeleiding t.a.v. knelpunt ‘onvoldoende betrokken worden bij beslissingen’ (e.g., worden pleegkinderen voldoende betrokken, hoe worden zij betrokken en hoe zouden zij het liefst betrokken willen worden) en 4) begeleiding t.a.v. knelpunt ‘alleen zijn’ (e.g., hebben pleegkinderen het gevoel alleen te zijn in een pleeggezin, hoe worden zij begeleid wanneer zij zich allen voelen en hoe zouden zij het liefst begeleid willen worden).

Procedure

De vijf pleegzorgaanbieders zijn telefonisch en via de mail benaderd, uit het contactenbestand van pleegzorgprojecten van het Nederland Jeugdinstituut (Monitor Pleegzorg, Methodiekhandleiding Pleegzorg, Matching Pleegzorg). De pleegzorgorganisaties hebben voor de documentanalyse beleidsdocumenten toegestuurd die inzicht zouden bieden in de manier waarop pleegzorgbegeleiding geboden werd door de betreffende organisatie. Vervolgens zijn de vijf pleegzorgaanbieders contactgegevens gaan verzamelen van pleegzorgbegeleiders en pleegkinderen die benaderd konden worden voor dit onderzoek. Gezien problemen die zich voordeden rondom de haalbaarheid van dit onderzoek, is gekozen voor pleegkinderen in de leeftijdscategorie 16 tot en met 23 jaar. Pleegkinderen jonger dan 16 jaar hebben namelijk toestemming van verschillende volwassenen nodig (ouders, pleegouders, gezinsvoogd) en vanaf 16 jaar mogen zij hier zelf over beslissen. Daarnaast biedt de groep pleegkinderen van 16 tot 23 jaar specifieke informatie over de groep pleegkinderen in de adolescentie waar de meeste breakdowns voorkomen (e.g., van Oijen, 2010). De pleegzorgbegeleiders zijn vervolgens via mail of telefonisch benaderd en de jongeren zijn via whatsapp benaderd voor een interview. Participatie aan deze interviews was geheel vrijwillig. De interviews hebben plaatsgevonden op plekken die voor de participanten het handigst waren, zoals een café in de stad, op kantoor bij de pleegzorgorganisatie of bij de participanten thuis. De gemiddelde duur van de interviews was één uur. De interviews zijn opgenomen met een recorder en de resultaten zijn anoniem verwerkt door gebruik te maken van participantnummers en coderingen om de identiteit van de participanten te beschermen. Een groot deel van de jongeren heeft naast deelname aan de interviews ook nog geparticipeerd in de uitvoering van het onderzoek door het beoordelen van wervingsteksten voor de jongeren, het bedenken van de titel van dit artikel en het meedenken over manieren waarop dit onderzoek gepresenteerd kan worden aan pleegzorgorganisaties.

Data-analyse

Documentanalyse beleidsdocumenten. De documentanalyse is uitgevoerd aan de hand van een systematische analyse van de beleidsdocumenten van de vijf pleegzorgorganisaties, door gebruik te maken van het waarderingssysteem van Baar, Wubbels & Vermande (2007). De drie criteria zijn allereerst per organisatie beoordeeld en onderbouwd. Vervolgens zijn de gegevens van de organisaties met elkaar vergeleken en zijn overeenkomsten en verschillen uiteen gezet. Tenslotte is een concluderend algemeen beeld geschetst van de waardering van de drie criteria om de inhoud van pleegzorgbegeleiding binnen de vijf organisaties te bepalen.

Kwalitatieve analyse open interviews. De interviews met pleegzorgbegeleiders en pleegkinderen zijn geanalyseerd door middel van analytische inductie via de kwalitatieve analysemethoden van Baar (2002) en Baarda & De Goede (2005). De onderzoeksvragen zijn hiervoor onderverdeeld in sub-onderzoeksvragen, afgeleid van de topics en de input uit de interviews. Allereerst is gecodeerd op inhoud, door participantnummer, bladzijdenummer en code van het relevante tekstfragment te noteren, vervolgens werden groepjes coderingen gevormd en labels toebedeeld. Vervolgens werden waar nodig dimensies toegebracht aan de labels en deze dimensies samen vormden het kernlabel dat antwoord bood op de sub-onderzoeksvraag. Tenslotte werden de kernlabels vergeleken op overeenkomsten en verschillen binnen de groepen respondenten, maar ook tussen de groepen respondenten. Door het opnemen en letterlijk uittypen van de interviews (transcript verbatim), en de nauwkeurige interpretatie van de coderingen waarin zoveel mogelijk de woorden van de respondenten zijn aangehouden is de betrouwbaarheid en interne validiteit van de analyse gewaarborgd (Baar, 2002). Door het gebruik van triangulatie van onderzoeksinstrumenten (documentanalyse en kwalitatieve interviews) en triangulatie van onderzoeksgroep (pleegkinderen en pleegzorgbegeleiders) is de betrouwbaarheid en interne validiteit van de analyse vergroot.

Resultaten

In deze resultatensectie zijn de hoofdpunten per onderzoeksvraag uiteengezet. Bij onderzoeksvraag 1 zijn ten eerste de resultaten van de documentanalyse samengevat weergegeven in een totaalbeeld van de uitkomsten van alle organisaties met aan het einde de beoordelingen van de organisaties per criterium. Ten tweede zijn de belangrijkste resultaten van de interviews met pleegzorgbegeleiders weergegeven. Bij onderzoeksvraag 2 zijn de belangrijkste resultaten van de interviews met jongeren weergegeven. De kernlabels uit de kwalitatieve analyse van de interviews met pleegzorgbegeleiders en jongeren worden cursief weergegeven in de lopende tekst en worden ondersteund met citaten van pleegzorgbegeleiders en jongeren uit de pleegzorg. Daarnaast is er gekeken naar de prevalentie van bepaalde aspecten die de pleegzorgbegeleiders en jongeren noemden. Ieder kernlabel dat 40% of meer van de respondenten vertegenwoordigt wordt expliciet benoemd. Deze percentages kunnen niet beschouwd worden als harde data, maar als een indicatie van hoe vaak dit kernlabel ondersteund werd of hoe belangrijk dit kernlabel was voor de respondenten. Tenslotte kunnen de percentages niet omgedraaid worden (indien 60% van de respondenten iets heel belangrijk vindt, wil dat niet zeggen dat 40% dit niet vindt).

Inhoud pleegzorgbegeleiding in beleidsdocumenten

Beschrijving en taakomschrijving. Alle organisaties gaven een verschillende

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

beschrijving van pleegzorgbegeleiding, waarin zij verschillende uitgangspunten en taken van pleegzorgbegeleiding benoemden. Twee organisaties die samenwerken noemden in het beleidsdocument van de methodiekbeschrijving dezelfde definitie, maar op de websites van de verschillende organisaties werden andere definities genoemd. Bij twee organisaties werd de beschrijving beoordeeld als vaag, fragmentarisch en inconsistent (-), de beschrijving van één organisatie werd beoordeeld als enigszins beschreven en verantwoord (+/-) en van twee andere organisaties werd de beschrijving beoordeeld als beschreven en verantwoord, maar niet helemaal consistent (+). De taakomschrijving van pleegzorgbegeleiding werd beter beoordeeld, namelijk voor drie organisaties als enigszins beschreven en verantwoord (+/-) en voor twee organisaties als expliciet operationeel consistent beschreven en verantwoord (++)). Opvallend was dat over het algemeen de beschrijving en inhoud van pleegzorgbegeleiding voornamelijk gericht was op het bieden van opvoedingsondersteuning aan pleegouders.

Methodisch handelen. Alle organisaties werkten volgens een methodiek, maar de inhoud van deze methodiek was tussen alle organisaties verschillend. Drie organisaties werkten volgens een uitgebreid beschreven methodiek die gebaseerd is op theoretische uitgangspunten over hoe de pleegzorgbegeleiding moet worden vormgegeven. Eén organisatie verwees wel naar bepaalde theoretische uitgangspunten, maar deze waren niet uitgewerkt en niet specifiek gericht op pleegzorg. Eén organisatie noemde geen theoretische uitgangspunten. Alle organisaties werkten vanuit een systematische werkwijze, namelijk met de fasering van start plaatsing, midden, beëindiging van de plaatsing. De organisaties werkten in deze fases met plannen, waarvan de benaming en de momenten waarop de plannen geëvalueerd werden gedurende de fases verschilden. Twee organisaties werkten met een zorgteam en twee organisaties met een actieteam. Dit zijn speciaal samengestelde teams waarin betrokkenen rondom het kind en de pleegzorgplaatsing deelnemen (pleegkind, pleegouders, ouders, hulpverleners, vertrouwenspersonen e.d.). Van één organisatie was onbekend met wie er geëvalueerd diende te worden. Van twee organisaties werd de methodiekbeschrijving beoordeeld als expliciet operationeel consistent beschreven en verantwoord (++)), één organisatie als beschreven en verantwoord, maar niet helemaal consistent (+), één organisatie als enigszins beschreven en verantwoord (+/-) en één organisatie als vaag, fragmentarisch en inconsistent (-).

Inhoud pleegzorgbegeleiding volgens pleegzorgbegeleiders

Beschrijving en taakomschrijving. Als pleegzorgbegeleiders pleegzorgbegeleiding beschreven, verwoordden zij dit in verschillende taken en uitgangspunten. De meest genoemde beschrijving was, net als bleek uit de beleidsdocumenten, het bieden van

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

opvoedingsondersteuning aan pleegouders (72,7%). Dit werd gevolgd door het *bevorderen van de samenwerking tussen pleegouders en ouders (64%)* en *gesprekken voeren met betrokkenen rondom het pleegkind, zoals pleegouders, ouders en hulpverleners (55%)*. Sommige pleegzorgbegeleiders gaven aan dit te doen in een Actieteam of Zorgteam. Per zaak werd afstemming gezocht met de gezinsvoogd of een buurtteam/CJG. De samenwerkingsafspraken tussen de pleegzorgbegeleider en andere hulpverleners bleken per zaak te verschillen. Veel pleegzorgbegeleiders gaven aan dat het belangrijk is *zorg op maat* te bieden (55%). Daarnaast noemden pleegzorgbegeleiders een belangrijk *verschil tussen de pleegzorgbegeleiding van vroeger en de huidige manier van begeleiden (45%)*. Vroeger was het de taak van Bureau Jeugdzorg om ouders te begeleiden, en was het de taak van pleegzorg om pleegouders te begeleiden. Nu zou pleegzorg zich meer richten op het hele systeem rondom het kind en lopen de taken meer door elkaar, gaven pleegzorgbegeleiders aan.

1. Toen ik zes jaar geleden kwam werken, toen hè was eigenlijk de visie: ‘pleegzorgbegeleider en pleegouders’. Dus ik kwam eigenlijk in die stroom terecht. Ik had niet de bagage van het verleden. Dus ik kon heel, vrij snel ook die switch maken van ‘hé jongens, wacht even, waar hebben we het hier over? We hebben het over het kind’. [Pleegzorgbegeleider 7]

2. Ja kijk vroeger was de begeleiding echt ‘pleegouders en pleegzorgwerker’ en ‘ouders en de gezinsvoogd’. Dat was vroeger echt heel extreem gescheiden. Nu doen we dat veel meer ook samen. [Pleegzorgbegeleider 6]

Pleegzorgbegeleiding ten aanzien van knelpunten pleegkinderen. De meeste pleegzorgbegeleiders gaven aan het wel eens mee te maken dat pleegkinderen het gevoel hadden niet betrokken te worden bij beslissingen. Pleegzorgbegeleiders gaven aan dat de *verantwoordelijkheid voor beslissingen* vaak bij de gezinsvoogd ligt (45%). De meeste pleegzorgbegeleiders zagen het echter wel als de *taak van de pleegzorgbegeleider om het pleegkind te betrekken bij beslissingen (55%)*. Pleegzorgbegeleiders gaven aan dat zij pleegkinderen betrokken door *individueel met het pleegkind te praten (64%)*. Daarnaast betrokken zij pleegkinderen door hen uit te nodigen voor *grote overleggen zoals zorg- of actieteams*, of gaven zij *oplossingen en adviezen* aan het pleegkind. Verschillende pleegzorgbegeleiders noemden dat het *besluit van een volwassene leidend* is, en dat niet alles wat een kind wenst mogelijk is. Hierbij zagen zij het wel als hun taak om aan het pleegkind *uit te leggen waarom het besluit is genomen*, en hierover in gesprek te gaan.

Ook gaven de meeste pleegzorgbegeleiders aan het wel eens mee te maken dat pleegkinderen zich alleen voelden. Hoe zij hierin begeleidden hing af van de situatie en de reden dat het pleegkind zich alleen voelde. Enkele pleegzorgbegeleiders gaven aan

handelingsverlegenheid te ervaren bij pleegkinderen die zich alleen voelen en die *minder verbaal zijn ingesteld, loyaliteitsproblemen* hebben of in de *puberteit* zitten.

Pleegzorgbegeleiders die geen handelingsverlegenheid voelden gaven aan dat zij vaak veel ervaring en kennis uit hun *vorige beroepen* haalden, waarin zij werkten met jongeren.

Verbeterpunten. Bijna alle pleegzorgbegeleiders gaven aan dat zij *meer tijd willen voor contact met het pleegkind* en het *opbouwen van een vertrouwensband* (82%). Investeren in een *langdurige hulpverleningssituatie* werd hierbij ook als verbeterpunt gezien.

Pleegzorgbegeleiders gaven aan echter een *te hoge caseload* te hebben om hier tijd voor te maken (45%). Bovendien moesten zij veel tijd steken in *verantwoording afleggen* via formulieren en protocollen. Pleegzorgbegeleiders wilden deze formulieren en *verslagen meer in de taal van de cliënt geformuleerd* hebben. Een enkele pleegzorgbegeleider stelde voor de verslagen voortaan door cliënten zelf te laten maken.

Ervaringen jongeren met pleegzorgbegeleiding

Beschrijving pleegzorgbegeleiding. Op de vraag van wie pleegkinderen begeleiding kregen in de pleegzorg, werd niet altijd meteen de pleegzorgbegeleider genoemd, maar vaak ook pleegouders of een gezinsvoogd. De inhoud van pleegzorgbegeleiding door de pleegzorgbegeleider zoals jongeren deze ervoeren, bestond, evenals bij pleegzorgorganisaties en pleegzorgbegeleiders, uit een verzameling van taken van de pleegzorgbegeleider. De meest genoemde beschrijving van jongeren was *gespreken voeren* over hoe het gaat en wat er moet veranderen (80%), gevolgd door *dingen regelen* (53%), *adviezen geven* (34%) en *regelen van contact met ouders* (27%). De frequentie en manier van contact tussen pleegkind en pleegzorgbegeleider bleek per jongere te verschillen. Jongeren gaven aan een voorkeur te hebben voor *whatsappen en persoonlijk contact* met hun pleegzorgbegeleider (33%).

De pleegzorgbegeleiding werd door jongeren verschillend ervaren. 87% van de jongeren omschreven positieve ervaringen die zij hebben gehad met pleegzorgbegeleiding, tegenover 80% van de jongeren die negatieve ervaringen omschreven. De meeste jongeren hadden de begeleiding zowel positief als negatief ervaren, afhankelijk van welke pleegzorgbegeleider ze op dat moment hadden. Op de vraag welk *cijfer* jongeren hun laatste pleegzorgbegeleider zouden geven, bleek het gemiddelde een 7.4 te zijn, variërend van het hoogste cijfer een 10 en het laagste cijfer een 4.

Negatieve ervaringen. De meest opvallende negatieve ervaringen die jongeren noemden, hadden te maken met de vele *wisselende begeleiders* die jongeren hebben gehad in de periode dat zij uit huis geplaatst zijn (60%). Zij gaven aan dat zij veel moeite hadden met deze wisselingen, deze brachten onduidelijkheid en verlies van vertrouwen met zich mee.

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

Als je iets vertelt tegen iemand... en als dat tegen tien personen meer wordt verteld, dan is dat verhaal helemaal anders. En dat is juist het grote probleem. Ga je dat tegen drie verschillende mensen vertellen, die vatten het allemaal net iets anders op. Kunnen ze niets aan doen, het zijn allemaal mensen, maar... eigenlijk zijn die verhalen op een bepaald moment zo raar... en dan klopt er weer iets niet, en dan moeten ze weer terug gaan koppelen wat maar dan weten ze niet meer precies wie wat heeft gezegd. [jongere 1]

Jongeren wisten vaak niet precies waar pleegzorgbegeleiding voor was, wat het *verschil is tussen begeleiding door de gezinsvoogd en begeleiding door de pleegzorgbegeleider*, en waar en wanneer zij *pleegzorgbegeleiding konden bereiken*. Een volgende veel genoemde negatieve ervaring was dat pleegkinderen het gevoel hadden dat zij *niet serieus werden genomen* (60%) en dat pleegzorgbegeleiding *alleen gericht is op pleegouders* (40%).

1. Het feit dat hij niet alleen met mij praatte, dat hij beslissingen niet aan mij overliet. Hij was puur gericht op mijn oude pleegouders, wat die wilden wat die dachten dat beste voor mij was. En ik kan zelf ook best praten. Kan zelf ook best vertellen wat ik wil en niet wil. [jongere 3]
2. Maar ik heb wel moeite mee met zoals ik al zei van ja dat zij heeft voor mijn gevoel altijd aan de kant van mijn pleegouders gestaan in alles. En zij is mijn moeder of mij niet tegemoet gekomen in dingen, terwijl ik denk dat dat op heel veel vlakken wel zo eerlijk zou zijn geweest. Dus ik heb wel beetje het gevoel dat, ja ik voel me wel beetje laten zitten door haar. Dus ik heb niet het gevoel gehad dat mijn pleegzorgmedewerkster echt uh... ja iemand was die er voor mij was ofzo. [jongere 12]

Jongeren hadden het gevoel dat er *niet naar hen werd geluisterd* of dat pleegzorg alleen maar even langskwam om te *laten zien dat ze de baas waren*. Vaak hebben jongeren te maken gehad met situaties waarbij hun *vertrouwen is geschaad*. Jongeren gaven aan dat zij de begeleiding vaak als *onpersoonlijk* ervoeren, alsof pleegzorgbegeleiders alleen *vanuit het boekje* werken, dat pleegzorgbegeleiding vaak *niet bereikbaar* is en dat je *geen resultaat of verandering* ziet door pleegzorgbegeleiding.

Positieve ervaringen. De meest genoemde positieve ervaringen hadden ermee te maken dat jongeren het gevoel hadden dat de *pleegzorgbegeleider zich voor hen inzette* (80%) en dat er een *vertrouwensband* was tussen de pleegzorgbegeleider en het pleegkind. Dit was vaak het geval wanneer pleegkinderen al lange tijd dezelfde pleegzorgbegeleider hadden. Aspecten waar jongeren positief over waren in de pleegzorgbegeleiding, waren wanneer pleegzorgbegeleiding *goed bereikbaar* was als zij pleegzorgbegeleiding nodig hadden (53%), wanneer pleegzorgbegeleiding goed met het kind konden praten en *vroeg wat het kind wel en niet wilde* (47%), *het kind serieus nam* (33%) en een *persoonlijke benadering* hanteerde (33%), waarbij ook over leuke dingen gepraat werd, dat pleegzorgbegeleider attent was en

ook dingen over zichzelf vertelde.

Ervaringen ten aanzien van begeleiding bij knelpunten pleegkinderen. De ervaringen van jongeren met het betrokken worden bij beslissingen waren verdeeld. Ongeveer de helft gaf aan zich onvoldoende betrokken te voelen bij beslissingen. Op de vraag door wie beslissingen in hun leven meestal worden genomen, antwoordden de meeste jongeren dat *pleegzorg* de meeste beslissingen maakt (33%), gevolgd door *pleegouders* (27%) en op de derde plaats het *pleegkind zelf* (27%). Andere personen die genoemd werden bij het maken van beslissingen waren de voogd en ouders. De jongeren gaven aan dat zij het heel *belangrijk vinden* dat een pleegkind betrokken wordt bij de beslissingen die worden gemaakt (93%). Zij gaven aan dat zij het begrepen wanneer een kind niet altijd zijn zin kan krijgen, maar dat het wel belangrijk is een kind te betrekken bij beslissingen of *beslissingen uit te leggen* (47%). In de begeleiding wensten pleegkinderen dat de pleegzorgbegeleider *individueel met het pleegkind zou praten* over beslissingen die moeten worden genomen, *naar het pleegkind luistert* en vervolgens *gezamenlijk met het pleeggezin en ouders gaat overleggen*. Zij verwachtten dat pleegzorgbegeleiders het pleegkind ook *leren eigen beslissingen te laten maken*. Indien een pleegkind zelf de beslissingen niet kan maken, accepteren pleegkinderen het eerder als een *vertrouwenspersoon* betrokken is geweest bij beslissingen. Als vertrouwenspersonen noemden de meeste pleegkinderen *familie of volwassenen uit het netwerk* (33%), gevolgd door *vrienden* (27%) en tenslotte *pleegzorgbegeleider of voogd* (13%).

Bijna alle pleegkinderen gaven aan dat zij zich in de pleegzorg alleen hebben gevoeld (69%). De redenen voor het alleen voelen waren erg verschillend. De meest genoemde reden was het *niet bij familie kunnen zijn* (27%) en het zich *niet begrepen voelen als pleegkind* (20%). Het is voor pleegkinderen *niet duidelijk bij wie ze terecht kunnen* wanneer zij zich alleen voelen of er andere problemen zijn (40%). De gewenste begeleiding door pleegzorgbegeleiders was voor alle pleegkinderen weer anders. Wat uit de interviews het meest naar voren kwam was dat pleegkinderen vonden dat de *pleegzorgbegeleider hier met hen over moest praten*.

Verbeterpunten. Pleegkinderen noemden verschillende aspecten die zij vonden dat beter konden in de pleegzorgbegeleiding. Het meest genoemde verbeterpunt was een *meer kindgerichte begeleiding* (60%), waarbij de pleegzorgbegeleider meer *individueel met pleegkinderen moest praten* (40%) en *beter naar het pleegkind moest luisteren* (33%). Jongeren ervoeren vaak een pleegouder gerichte begeleiding, en wilden gelijke behandeling van kinderen en volwassenen in de begeleiding. Zij gaven aan vaak al op jonge leeftijd alles

mee te krijgen, maar er niet bij betrokken te worden.

Verschillende jongeren hebben ervaringen waarbij de pleegzorgbegeleider vertrouwelijke informatie heeft doorgegeven aan pleegouders. Zij gaven aan als verbeterpunt aan dat er *vertrouwelijker met privé informatie moet worden omgegaan*, en dat pleegzorgbegeleiders met pleegkinderen moeten overleggen wanneer zij zaken die besproken zijn met pleegouders willen delen. Ook wilden ze dat de pleegzorgbegeleider *vaker (onverwacht) langskomt*, aangezien sommige pleegkinderen te maken hadden met situaties waarin zij zich onveilig voelden in het pleeggezin en de pleegzorgbegeleider dit niet door had. Daarnaast vonden jongeren het belangrijk dat zij altijd *contact met hun netwerk kunnen behouden*. Ook hadden de meeste jongeren meegemaakt dat de pleegzorgbegeleider iets beloofde dat ze niet waar kon maken, zoals de uitspraak ‘je kunt me altijd bellen’. Jongeren gaven aan dat pleegzorgbegeleiders *eerlijk moeten zijn* hierover en *duidelijkheid moeten bieden over bereikbaarheid*. Jongeren begrijpen het wanneer een pleegzorgbegeleider niet altijd bereikbaar is, maar willen hier wel duidelijkheid over wie ze dan wel kunnen bereiken.

Tenslotte vinden jongeren dat hulpverleners *beter gematcht moeten worden* aan een (pleeg)gezin. Een sollicitatiegesprek of kennismakings-dag of zelf een voorkeur aangeven bij het startgesprek (bijv. voor een man of vrouw) werden als mogelijkheden geopperd. Zij gaven aan dat de motivatie van de pleegkinderen en het gezin zou bovendien stijgen als je de pleegzorgbegeleider zelf gekozen hebt.

Discussie

In dit onderzoek werd de volgende vraagstelling onderzocht: *Wat is de inhoud van pleegzorgbegeleiding in Nederland, en hoe ervaren pleegkinderen deze pleegzorgbegeleiding?* Deze vraagstelling werd beantwoord door middel van een documentanalyse van beleidsdocumenten van pleegzorgaanbieders en interviews met jongeren uit de pleegzorg en pleegzorgbegeleiders. Allereerst zullen de uitkomsten van dit onderzoek door middel van theorie op elkaar bezien worden, waarna methodische kanttekeningen en implicaties voor vervolgonderzoek en pleegzorgbeleid besproken worden.

Inhoud pleegzorgbegeleiding in Nederland

Ten aanzien van de inhoud van pleegzorgbegeleiding werd verwacht dat de beschrijving van pleegzorgbegeleiding, de taken en werkwijze van de pleegzorgbegeleider en het methodisch handelen van de pleegzorgbegeleider zouden verschillen per pleegzorgaanbieder. Deze verwachting werd in dit onderzoek bevestigd: pleegzorgorganisaties benoemden verschillende taakomschrijvingen om pleegzorgbegeleiding te omschrijven en gebruikten verschillende methodieken of zelfs geen methodiek, waardoor er

geen sprake was van een eenduidigheid over pleegzorgbegeleiding. Dit komt overeen met de literatuur, waar eveneens verschillende beschrijvingen en taakomschrijvingen van pleegzorgbegeleiding worden gegeven (e.g., Bastiaensen & Kramer, 2012; Choy & Schulze, 2009; De Baat & Bartelink, 2012). Een volgende overeenkomst met de literatuur is dat uit dit onderzoek eveneens bleek dat gesprekstechnieken en communicatietechnieken één van de belangrijkste aspecten zijn in de taakomschrijving en werkwijze van pleegzorgbegeleiders. Gesprekken voeren werd namelijk zowel in de beleidsdocumenten van pleegzorgaanbieders, als door pleegzorgbegeleiders in interviews en ook door jongeren in interviews genoemd als beschrijving van pleegzorgbegeleiding. De werkwijze, vorm en inhoud van deze gesprekken werden echter weer verschillend omschreven. Een verklaring voor het ontbreken van een duidelijke beschrijving en methodiek is dat er nog weinig bekend is over de grondslag van pleegzorg en hoe deze het beste begeleid kan worden (De Baat & De Lange, 2013). Bovendien is het systeem van pleegzorg per land erg verschillend (Laklija, 2011), waardoor onderzoek naar de begeleiding van pleegzorg internationaal moeilijk te vergelijken is.

Daarnaast toonde dit onderzoek aan dat het onduidelijk is op welke doelgroep pleegzorgbegeleiding zich precies richt. Beleidsdocumenten richtten zich voornamelijk op pleegouders, pleegzorgbegeleiders noemden een verschuiving van focus op pleegouders in de begeleiding naar focus op het hele systeem rondom het pleegkind, en pleegkinderen verwachtten dat de pleegzorgbegeleider er ook voor hen is. Het bleek vaak onduidelijk welke taken en verantwoordelijkheden de pleegzorgbegeleider had ten opzichte van de verwijzer van het pleegkind (e.g. gezinsvoogd, buurtteam, Centrum voor Jeugd en Gezin). Een verklaring voor deze onduidelijkheid en verschuiving met betrekking tot de doelgroep ligt in verschuivingen in het jeugdbeleid. Door de jaren heen zijn er verschillende visies geweest op jeugdhulp en is er een versnippering van het jeugdhulpsysteem ontstaan waarbij verschillende hulpverleningsinstanties in één gezin hulpverleners (Punselie, 2006; Rijksoverheid, 2014; Van Yperen, 2013). De laatste wijziging in het jeugdbeleid is de invoering van de nieuwe Jeugdwet en de Transitie Jeugdzorg geweest (Rijksoverheid, 2015). Dit heeft ten gevolge gehad dat het jeugdhulpsysteem weer opnieuw moest worden vormgegeven, waarbij opnieuw onduidelijkheid is ontstaan. Een rapport van Facts For Families (2005) geeft met betrekking tot de doelgroep van pleegzorgbegeleiding aan dat pleegkinderen het best gebaat zijn bij een gecoördineerd team bestaande uit ouders, pleegouders, professionals uit de ggz (inclusief psychiaters en therapeuten) en hulpverleners. Dit komt overeen met de werkwijze van enkele organisaties die met zorgteams of actieteams werken.

Ervaringen van jongeren met pleegzorgbegeleiding

Ten aanzien van de ervaringen die jongeren hadden met pleegzorgbegeleiding werd verwacht dat het voor jongeren onduidelijk zou zijn wat pleegzorgbegeleiding precies inhoudt. Dit bleek ook uit dit onderzoek, waarin jongeren aangaven dat zij niet goed wisten waar zij terecht konden met problemen en knelpunten en waar en wanneer zij de pleegzorgbegeleider konden bereiken. Dit komt overeen met eerder onderzoek door Brugman & Slagter (2011), waaruit bleek dat pleegkinderen niet precies wisten wie hun pleegzorgbegeleider was en wat deze kwam doen in het gezin. Een opvallend verschil in de ervaringen van jongeren en de visie van pleegzorgbegeleiders was dat jongeren ervoeren dat pleegzorg de beslissingen nam, terwijl pleegzorgbegeleiders aangaven dat de gezinsvoogd verantwoordelijk was voor de beslissingen die werden genomen in het gezin. Een verklaring voor de onduidelijkheid die jongeren ervoeren en de inconsistentie over besluitvorming die door jongeren en pleegzorgbegeleiders werd ervaren, kan liggen in de vele wisselingen tussen begeleiders die vele jongeren in de pleegzorg meemaken. Hierdoor moesten jongeren vaak hetzelfde verhaal opnieuw vertellen en kregen zij te maken met andere personen die weer een andere manier van begeleiden hanteerden.

Een volgende conclusie die getrokken kan worden uit dit onderzoek, is dat zowel jongeren als pleegzorgbegeleiders wilden dat er meer tijd gemaakt kon worden voor het pleegkind tijdens de pleegzorgbegeleiding. Jongeren ervoeren dat pleegzorgbegeleiding voornamelijk gericht is op pleegouders en dat zij onvoldoende betrokken worden in de begeleiding. Dit komt overeen met de verwachting ten aanzien van het knelpunt 'onvoldoende betrokken en geïnformeerd worden' dat al eerder in onderzoek werd aangetoond als belangrijk knelpunt voor pleegkinderen (e.g., Brugman & Slagter, 2011; Singer et al., 2012). Een verklaring hiervoor is dat pleegzorgbegeleiding meer indirect gericht is op pleegkinderen (door middel van opvoedadviezen aan pleegouders), in plaats van direct gericht is op pleegkinderen (door direct contact met het pleegkind). Dit blijkt namelijk ook uit de interviews met pleegzorgbegeleiders, uit de documentanalyse van pleegzorgaanbieders en uit de literatuur over taakomschrijvingen van pleegzorgbegeleiding (e.g., Bastiaensen & Kramer, 2012; Choy & Schulze, 2009; De Baat & Bartelink, 2012). Dat volwassenen vaak in de plaats van het kind denken wordt eveneens bevestigd in ander onderzoek (Golding et al., 2006). Als verbeterpunt noemden jongeren dat pleegzorgbegeleiders meer individueel in gesprek moeten gaan en dat zij een vertrouwensband moeten opbouwen met het pleegkind. Dit verbeterpunt wordt tevens aangekaart in literatuur (Golding et al., 2006). Ook pleegzorgbegeleiders zelf gaven in interviews aan dat zij meer tijd zouden willen investeren in contact met het

pleegkind en het opbouwen van een vertrouwensband. Een verklaring voor de bevinding dat pleegzorgbegeleiding meer gericht zou zijn op pleegouders en er onvoldoende in gesprek wordt gegaan met het pleegkind, is de gemiddelde hoogte van de caseload van pleegzorgbegeleiders en de werkdruk die hierdoor wordt ervaren. Pleegzorgbegeleiders gaven aan dat ze nu te veel tijd kwijt zijn met het afleggen van verantwoording en het invullen van verslagen, en dat de begeleiding van pleegouders al veel tijd in beslag neemt. Onderzoek van Houston & Knox (2004) toont eveneens aan dat werkdruk en bureaucratische controle de mogelijkheid om consistente, duurzame en zinvolle relaties met cliënten op te bouwen beperken. De frequentie van begeleiding door de pleegzorgbegeleiders wordt in de literatuur bovendien gezien als een protectieve factor voor de stabiliteit van de pleegzorgplaatsing (Oosterman, Schuengel, Slot, Bullens & Dorelijers, 2007).

Concluderend kan gesteld worden dat er binnen Nederland veel verschillen bestaan tussen pleegzorgaanbieders over de manier waarop pleegzorgbegeleiding geboden wordt. Er bleek geen sprake van een landelijke visie, onderbouwing, methodiek of taakomschrijving van pleegzorgbegeleiding. Daarnaast was onvoldoende duidelijk op welke doelgroep pleegzorgbegeleiding zich richt. Jongeren in de pleegzorg ervoeren veel onduidelijkheid over wat pleegzorgbegeleiding inhoudt en waarvoor zij bij pleegzorgbegeleiding terecht kunnen. Bovendien ervoeren zij veel moeilijkheden rondom de vele wisselingen tussen begeleiders. Het grootste verbeterpunt van pleegzorgbegeleiding bleek dan ook dat meer duidelijkheid en eenduidigheid moet komen over de inhoud en onderbouwing van pleegzorgbegeleiding, waarbij aandacht en tijd moet zijn voor een kindgerichte begeleiding en duidelijkheid ten opzichte van het pleegkind.

Methodische kanttekeningen

Een beperking van dit onderzoek is dat verschillen in de pleegzorgbegeleiding op basis van demografische kenmerken (leeftijd van het pleegkind, geslacht, etniciteit), soort pleegzorg (opvoedvariant of hulpverleningsvariant) of soort pleeggezin (netwerk of bestand) onvoldoende zijn onderzocht. Verschillende onderzoeken tonen de meerwaarde van onderzoek naar pleegzorgbegeleiding op deze gebieden aan (e.g., Altschuler, 1998; Brugman & Slagter, 2011). Om beter inzicht te krijgen in hoe de pleegzorgbegeleiding in Nederland is vormgegeven, dient kwantitatief onderzoek te worden gedaan naar deze mogelijke verschillen en specifieke pleegzorgbegeleiding, waarin de begeleiding van de verschillende vormen van pleegzorg met elkaar vergeleken kan worden.

Een volgende methodische kanttekening is dat de pleegkinderen die in dit onderzoek geïnterviewd zijn zich bevinden in de adolescentie. Hiervoor is gekozen aangezien in deze

leeftijd de meeste breakdowns plaatsvinden (e.g., van Oijen, 2010). Echter, de meeste pleegkinderen in Nederland bevinden zich in de basisschoolleeftijd. Hierdoor zijn de respondenten mogelijk niet representatief voor de volledige populatie pleegkinderen. Om een completer beeld te geven van de ervaringen van pleegkinderen met pleegzorgbegeleiding, is vervolgonderzoek naar pleegkinderen in de basisschoolleeftijd nodig.

Daarnaast is dit onderzoek explorierend van aard en biedt het inzicht in de overeenkomsten en verschillen tussen organisaties en verbeterpunten volgens jongeren. Vervolgens is het nodig dat verder onderzoek wordt gedaan naar hoe pleegzorgbegeleiding in Nederland het beste kan worden vormgegeven. Hiervoor is literatuuronderzoek nodig naar effectieve vormen van pleegzorgbegeleiding, en verder onderzoek naar verbeterpunten volgens pleegzorg experts, pleegzorgorganisaties, pleegzorgbegeleiders, pleegouders en ouders binnen de pleegzorgcontext. Dit kan worden meegenomen in de Richtlijn Pleegzorg (De Baat & De Lange, in press) of door het beoordelen van algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie (Baar, Wubbels & Vermande, 2007) van pleegzorgbegeleiding.

Implicaties

Uit dit onderzoek blijkt dat er geen eenduidigheid bestaat over de manier waarop pleegzorgbegeleiding geboden zou moeten worden. In de nieuwe Jeugdwet wordt aangegeven dat bij een uithuisplaatsing pleegzorg de voorkeur heeft. Er is echter onvoldoende onderbouwing voor waarom pleegzorg de voorkeur krijgt en hoe pleegzorgbegeleiders de pleegouders, ouders en pleegkinderen hierin het beste kunnen begeleiden. Hiervoor is het noodzakelijk dat er een landelijke, onderbouwde pleegzorgmethodiek wordt ontwikkeld, die richtlijnen biedt voor pleegzorgbegeleiders. In deze landelijke methodiek dient aandacht te zijn voor de doelgroep van pleegzorgbegeleiding, theoretische onderbouwing en duidelijke taakomschrijving en verantwoordelijkheden ten opzichte van samenwerkingspartners. De meerwaarde van teams met alle betrokkenen rondom het kind (Facts For Families, 2005) en de Richtlijn Pleegzorg (De Baat & De Lange, in press) kunnen hierin worden meegenomen.

Daarnaast kunnen specifieke handvatten voor pleegzorgbegeleiders worden ontwikkeld in het omgaan met jongeren in de pleegzorg. Verschillende pleegzorgbegeleiders ervoeren handelingsverlegenheid in het omgaan met jongeren. Daarbij bleken pleegzorgbegeleiders vaak niet aan te sluiten bij moderne manieren van communiceren met jongeren (bijvoorbeeld door middel van Whatsapp), waardoor een kloof tussen hulpverlener en cliënt kan ontstaan. Het is belangrijk dat pleegzorgorganisaties beschikken over voldoende randvoorwaarden voor pleegzorgbegeleiders om met jongeren te kunnen communiceren

OP WEG NAAR VERBETERING VAN DE PLEEGZORG

(zoals een mogelijkheid tot Whatsapp op de werktelefoon, maar ook het aanbieden van cursussen in de communicatie met pubers rondom specifieke thema's zoals het gevoel van alleen zijn binnen de pleegzorg).

Verder kan in de hulpverlening gekeken worden naar een nieuwe vorm van matching tussen (pleegzorg)begeleiders en (pleeg)gezinnen. In dit onderzoek werd zowel door de pleegzorgbegeleiders als door de jongeren de optie gegeven om sollicitatiegesprekken in te voeren wanneer pleegzorgbegeleiders aan een gezin gematcht worden. Op deze manier zouden gezinsleden hulp eerder accepteren, aangezien zij 'er zelf voor gekozen hebben' welke (pleegzorg)begeleider bij hen in huis komt. Pleegzorgaanbieders kunnen een pilot uitvoeren om te testen of begeleiding van het systeem rondom het kind beter aansluit indien vooraf een sollicitatieronde heeft plaatsgevonden, of pleegkinderen en het systeem een voorkeur mogen uitspreken voor een pleegzorgbegeleider (bijvoorbeeld man of vrouw, oud of jong of op basis van interesses). Hiervoor kunnen matching-instrumenten ontwikkeld worden, zoals bijvoorbeeld de matchingsmodule die gebruikt wordt bij internethulpverlening, zoals beschreven in 'methodieken seksueel geweld' (Felten, Janssens, Kok, & van Middelaar, 2007).

Tenslotte dient binnen het jeugdbeleid aandacht te zijn voor de aansluiting van begeleiding wanneer het kind te maken krijgt met verschillende hulpvormen en woonvormen. Pleegkinderen hebben vaak begeleiding ontvangen van veel verschillende, wisselende begeleiders. Zodra zij van een residentiële woonvorm in een pleeggezin komen, of van een crisisplaatsing in een gezinshuis, veranderen begeleiders ook. Zelfs als pleegkinderen wisselen van pleeggezin verandert de pleegzorgbegeleider weer. Deze wisselingen in het leven van uit huis geplaatste kinderen zijn zorgelijk en kunnen van invloed zijn op het vertrouwen en de stabiliteit die kinderen ervaren (e.g., Fernandez 1996; Delfabbro et al. 2000; James et al. 2004; van Oijen, 2010; Pardeck, 1984). Het jeugdbeleid moet er zorg voor dragen dat een kind minder wisselende hulpverleners ziet. Zo kunnen kinderen die uit huis geplaatst worden een vast vertrouwenspersoon krijgen aangesteld, die een langdurige (hulpverlenings-) relatie met hen aan kan gaan ongeacht het gezin of de residentie waarin ze terecht komen.

Referenties

- Ackermann, M., Ossewijers, E., Schmidt, H., & Van der Molen, H. (2012). *Zelf leren schrijven: Schrijfvaardigheid voor psychologie, pedagogiek en sociale wetenschappen (3e editie ed.)*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Baar, P. (2002). *Training kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baar, P., Wubbels, T., & Vermande, M. (2007). Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige antipestprogramma's voor het primair onderwijs. *Pedagogiek*, 27, 71-90.
- Baarda, D. B., Goede, M. P. M. de, & Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Baat, M. de, & Bartelink, C. (2012). *Wat werkt in de pleegzorg?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, & Lange, M. de. (2013). *Pleegzorgbegeleiding*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut
- Baat, M. de, Lekkerkerker, L., Yperen, T.A. van, & Meuwissen, I. (2015). *Het draait om het kind! Visie op monitoring in de opvoedingsvariant van pleegzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, Bergh, P. van der, & Lange, M. de. (in press). *Richtlijn Pleegzorg: Richtlijnen jeugdzorg, aanbevelingen voor de praktijk*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Nederlands Vereniging van Maatschappelijk Werkers, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging voor pedagogen en onderwijskundigen.
- Bastiaansen, P., & Kramer, M. (2012). *De Kleine Gids Pleegzorg: Juridisch en pedagogisch (ver)antwoord*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Bergh, P. van der, & Weterings, T. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind: Pedagogische besluitvorming bij uithuisplaatsing*. Utrecht: Agiel.
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. Londen: Sage.
- Boendermaker, L., Van Rooijen, K., Berg, T., & Bartelink, C. (2013). *Residentiële jeugdzorg: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Brugman, E., & Slagter, K. (2011). *Door de ogen van een pleegkind: Een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen en bevindingen van pleegkinderen in een pleeggezin*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Centraal bureau voor de statistiek (2014). *Gezondheid en zorg in cijfers 2014*. Den Haag: Centraal bureau voor de statistiek. Verkregen van: <http://www.cbs.nl/nl>

NL/menu/themas/gezondheidwelzijn/publicaties/publicaties/archief/2014/2014-c156
pub.htm

- Centraal bureau voor de statistiek (2014). *Jaarrapport 2014 Landelijke Jeugdmonitor*. Den Haag: Centraal bureau voor de statistiek. Verkregen van:
[http://www.cbs.nl/nlNL/menu/themas/dossiers/jongeren/
publicaties/publicaties/archief/2014/jaarrapport-landelijke-jeugdmonitor-2014pub.htm](http://www.cbs.nl/nlNL/menu/themas/dossiers/jongeren/publicaties/publicaties/archief/2014/jaarrapport-landelijke-jeugdmonitor-2014pub.htm)
- Chapman, M.V., Wall, A., & Barth, R.P. (2004). Children's voices: The perception of children in foster care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74, 293–304.
doi:10.1037/00029432.74.3.293
- Choy, J., & Schulze, E. (2009). *Kiezen voor kinderen: Een nieuwe blik op het samenspel in pleegzorg*. Santpoort Zuid / Amsterdam: Nisto / Spirit.
- Delfabbro, P.H., Barber, J.G., & Cooper, L. (2000). Placement disruption and dislocation in South Australian substitute care. *Children Australia*, 25, 16–20.
- Facts For Families (2005). Foster care. *The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 64, 1 – 3.
- Fahlberg, V. (1991). *A Child's Journey through Placement*. Indianapolis: Perspectives Press.
- Farmer, E., Burns, B., Chapman, M., Phillips, S., Angold, A., & Costello, E. (2001). Use of mental health services by youth in contact with social services. *Social Service Review*, 75, 605-624. doi:10.1086/323165
- Felten, H., Janssens, K., Kok, E., & Van Middelaar, M. (2007). *Methodieken seksueel geweld: hulpverlening en preventie*. Utrecht: Movisie.
- Fernandez, E. (1996). *Significant Harm: Unraveling Child Protection Decisions and Substitute Care Careers of Children*. Avebury: Ashgate Publishing.
- Fernandez, E. (2007). How children experience fostering outcomes: Participatory research with children. *Child & Family Social Work*, 12, 349–359. doi: 10.1111/j.1365
2206.2006.00454.x
- Fisher, T., Sinclair, I., Gibbs, I., & Wilson, K. (2000). Sharing the care: The qualities sought of social workers by foster carers. *Child and Family Social Work*, 5, 225-234. doi:
10.1046/j.1365-2206.2000.00165.x
- Foolen, N., Steege, M. van der, & Lange, M. de. (2011). *Beschrijven van methodisch handelen: handreiking om te komen tot een overdraagbare interventie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Golding, K. S., Dent, H. R., Nissin, R., & Stott, L. (2006). Being heard: Listening to the

- voices of young people and their families. In: K. S. Golding, H. R. Dent, & L. Stott (Eds.), *Thinking psychologically about children who are looked after and adopted: Space for reflection*. Chichester: Wiley and Sons Ltd.
- Grietens, H. (2011). *Kleine stemmen, grote verhalen! Over pleegkinderen in orthopedagogisch onderzoek*. Antwerpen: Garant Publishers.
- Gilligan, R. (2002). The importance of listening to children in foster care. In: *Issues in Foster Care: Policy, Practice and Research* (Eds G. Kelly, & R. Gilligan), 40–58. London: Jessica Kinsley Publishers.
- James, S., Landsverk, J., Slymen, D., & Leslie, L. (2004). Predictors of outpatient mental health service use: The role of foster care placement change. *Mental Health Services Research*, 6, 127–141. doi:10.1023/B:MHSR.0000036487.39001.51
- Laklija, M. (2011). *Foster care models in Europe: Results of a conducted survey*. Zagreb: Forum for quality foster care.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Veiligheid en Justitie, & Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2014). *Brochure: Pleegzorg, een bijzondere vorm van jeugdhulp*. Den Haag: Rijksoverheid.
- PI Research, & Van Montfoort (2009). *Handboek Deltamethode Gezinsvoogdij: De nieuwe methode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling*. Duivendrecht/Woerden: PI Research/Van Montfoort.
- Oijen, S. van (2010). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen: Een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. Groningen: Rijks Universiteit Groningen.
- Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N.W., Bullen, R. A. R., & Doreleijers, T.A.H. (2007). Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 29, 53-76. doi:10.1016/j.childyouth.2006.07.003
- Pardeck, J. T. (1984). An exploration of factors associated with the stability and continuity of the foster care system in the United States. *International Social Work*, 27, 5– 9. doi: 10.1177/002087288402700103
- Pleegzorg Nederland (2014). *Factsheet pleegzorg 2013*. Verkregen van <https://www.pleegzorg.nl/over-pleegzorg/factsheet/>
- Pleegzorg Nederland (2011). *Factsheet pleegzorg 2010*. Verkregen van <https://www.pleegzorg.nl/over-pleegzorg/factsheet/>
- Punselie, E. C. C. (2006). *Voor een pleegkind met recht een toekomst: een studie naar de (rechts)positie van (pleeg)kinderen en (pleeg)ouders in geval van langdurige*

- uithuisplaatsing*. Proefschrift Universiteit Leiden.
- Rijksoverheid (2013). *Memorie van toelichting bij de Jeugdwet*. Den Haag: Rijksoverheid.
Gedownload van: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet.html>
- Rijksoverheid (2014). *Nieuwsbericht 16-06-2014: We maken een eind aan de versnippering*. Den Haag: Rijksoverheid. Verkregen van: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2014/06/16/we-maken-een-eind-aan-de-versnippering.html>
- Rijksoverheid (z.d.). *Burgerparticipatie*. Den Haag: Rijksoverheid. Gedownload op 5 januari 2015, verkregen van: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/burgerparticipatie>
- Roy, P., Rutter, M., & Pickles, A. (2000). Institutional care: Risk from family background or pattern of rearing? *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41, 139–150. doi:10.1111/1469-7610.00555
- Sinclair, I., Wilson, K., & Gibbs, I. (2003). *Foster placements: Why some succeed and some fail*. London: Jessica Kingsley.
- Singer, E. Uozie, A., & Zeijlmans, K. (2012). *Nooit meer zo alleen*. Amsterdam: Stichting Alexander & Universiteit van Amsterdam.
- Strijker, J., & Zandberg, T. (2001). *Matching in de pleegzorg*. Amsterdam: SWP.
- Van Yperen, T. (2013). *Beter met minder*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Wilson, L., & Conroy, J. (1999). Satisfaction of children in out-of-home care. *Child Welfare*, 78, 53-69. Verkregen van: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9919639>